

ศึกษาวิเคราะห์คุณค่าของรัตนชาติที่ปรากฏในงานพุทธศิลป์

An Analytical Study on Values of Gemstone in the Buddhist Art Works

จุฑามาศ พันธุ์ทอง

เยื้อง ปั่นเน่งเพ็ชร

วิโรจน์ วิชัย

Jutamas Panthong

Yueng Pannengpetch

Viroth Vichai

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตเชียงใหม่

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Chiang Mai Campus

สมศักดิ์ พรหมจักร

Somsak Promjak

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

ChiangMai Rajabhat University

Corresponding Author E-mail: Triratanagems@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มุ่งศึกษาวิเคราะห์คุณค่ารัตนชาติหรืออัญมณีในงานพุทธศิลป์ 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษารัตนชาติที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธรูปศาสนาเถรวาท 2) เพื่อศึกษาคุณค่าของรัตนชาติที่ใช้ในงานพุทธศิลป์ และ 3) เพื่อวิเคราะห์เหตุผลของการใช้อัญมณีในพุทธศิลป์ วิธีวิจัยที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้เป็นการวิเคราะห์เอกสารเป็นหลัก ผลการวิจัยพบว่า คำว่า รัตน ในคัมภีร์เถรวาท หมายถึง สิ่งที่มีค่ามาก ใช้เปรียบเทียบกับพระรัตนตรัย เป็นต้น เป็นอุปลักษณ์ของหลักการหรือคุณสมบัติที่ใช้กับทุกคน ค่าค่าของรัตนชาติมีทั้งคุณค่าเชิงสัญลักษณ์และด้านความงาม ใช้ประดับประดากรรม สถาปัตยกรรมภายในวัด ซึ่งแตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละภูมิภาค สำหรับเหตุผลในการใช้รัตนชาติเพื่อแสดงความเคารพศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา

คำสำคัญ : รัตนชาติ, พระพุทธศาสนา, พุทธศิลปะ

Abstract

This academic article discusses a study conducted to analyze the values of gemstones in Buddhist art. The study had three objectives: (1) to study the gems appearing in Theravada Buddhist scriptures, (2) to study the value of gems used in Buddhist art, and (3) to analyze the reasons for the use of gems in Buddhist art. The findings of the research revealed that the word “ratana” in Theravada scriptures means something that is very valuable. The use of “ratana” in Theravada Buddhist scriptures and decorative arts carries profound meanings in Buddhist art, sheds light on the symbolic and aesthetic value of gemstones, and their ability to evoke spiritual experiences and contemplation.

Keywords : Gemstone, Buddhism, Buddhist Arts

บทนำ

มนุษย์ได้สร้างสรรค์งานพุทธศิลปกรรมขึ้นด้วยความศรัทธา ความพากเพียร ความตั้งใจมั่นอันเข้มแข็ง เพื่อผลงานที่ยิ่งใหญ่ งดงาม และเป็นอมตะ ด้วยการใช้หลักพุทธธรรมในการทำงาน มีสติ ปัญญา มีสุนทรียศาสตร์ในการออกแบบ คัดสรรวัสดุดี เพื่อผลสำเร็จในงานแห่งธรรม ถวายเป็นพุทธบูชาแก่พระศาสนา ตลอดจนอนุชนรุ่นหลัง โดยวัสดุอันทรงคุณค่าอย่างหนึ่งที่มนุษย์เลือกใช้ในการสร้างสรรค์งานพุทธศิลป์ คือ รัตนชาติ

ความรู้เกี่ยวกับรัตนชาตินี้ ปรากฏขึ้นในราวคริสต์ศตวรรษที่ 4 ก่อนคริสตกาล ในรูปแบบของตำราด้านเศรษฐศาสตร์ ชื่อ Artha-Castra เขียนโดย เกาฏิลยะ (Kautilya) กล่าวถึงลักษณะอันโดดเด่นของรัตนชาติที่ล้ำค่าชนิดหนึ่ง คือ เพชร (Pierre Bariand and Jean-Paul, 1992 : 92) ต่อมาประมาณ 372 - 287 ก่อนคริสตกาล นักปราชญ์ชาวกรีก นามว่า ทีโอฟราสตัส (Theophrastus) ได้พรรณนาเรื่องเพชรไว้ในตำรา ชื่อ “De Lapidus” บทที่ 32 ว่าหินแร่ที่ชื่อว่า “Adamas” ไม่มีสิ่งใดทำลายได้ หรือไม่สามารถเอาชนะได้ และเป็นรากศัพท์ของคำว่า “Diamond” (George Harlow, 1997 : 126) นอกจากนี้ประมาณ

60 ก่อนคริสตกาล ไพลิน (Pliny) นักปราชญ์ชาวโรมันได้บันทึกเรื่องของเพชรไว้ในตำราที่ชื่อว่า “Historia Naturalis” ระบุว่า “เพชรเป็นสิ่งล้ำค่าสูงสุด ไม่เพียงแต่เฉพาะกับบรรดาอัญมณีเลอค่าอื่น ๆ เท่านั้น แต่ยังหมายรวมไปถึงสิ่งล้ำเลิศทั้งมวลบนพื้นพิภพด้วย” (ศักดาศิริพันธุ์, 2548 : 1) และในบันทึกยังกล่าวว่า นานมาแล้วที่มีเพียงเหล่ากษัตริย์เท่านั้นที่จะครอบครองเพชรได้ และกษัตริย์นั้นต้องเป็นมหากษัตริย์ผู้ทรงอำนาจสูงสุดเท่านั้น ภายหลังจึงปรากฏเรื่องราวของรัตนชาติประเภทอื่นๆ เช่น ไพฑูรย์ สังข์ ศิลา เป็นต้น รัตนชาติเหล่านี้ยังคงเป็นแหล่งข้อมูลที่มีค่าสำหรับผู้ที่ต้องการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับเส้นทางสู่การตรัสรู้ของชาวพุทธ (Sgam-po-pa, 1999 : 26.)

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษารัตนชาติในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท
2. เพื่อศึกษารัตนชาติที่ใช้ประดับในงานพุทธศิลป์
3. เพื่อวิเคราะห์เหตุผลและคุณค่าของการนำรัตนชาติมาประดับในงานพุทธศิลป์

ระเบียบวิธีวิจัย

บทความวิจัยนี้ มีขั้นตอนการดำเนินงานดังต่อไปนี้

1. ศึกษาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Source)
2. ศึกษาเอกสารชั้นทุติยภูมิ (Secondary Source)
3. ศึกษาผลงานทางศิลปะพระคู่บ้านคู่เมืองและองค์ประกอบของพระพุทธรูป
4. วิเคราะห์คุณค่าของรัตนชาติที่ปรากฏในงานพุทธศิลป์
5. สรุปผลการศึกษา

ผลการวิจัย

คำว่ารัตนชาติ หรือ รัตน ถูกนำมาใช้เปรียบเทียบกับสิ่งสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือ พระรัตนตรัย ที่รู้จักกันในชื่อแก้ว (รัตนะ) 3 ประการ เทียบด้วยดวงแก้วมณี ประกอบด้วยพุทธรัตนะ คือ พระพุทธเจ้า ธรรมรัตนะ คือ พระธรรม และสังฆรัตนะ คือ

พระสงฆ์ ทั้งนี้พบคำว่ารัตนะใช้เปรียบเทียบอยู่ในพระสูตร 2 พระสูตร ได้แก่

ปหาราทสูตร เป็นพระสูตรที่เปรียบเทียบรัตนชาติกับธรรมวินัย กล่าวคือ ธรรมวินัยนั้นมีรัตนะมาก มีรัตนะหลายชนิด คือ สติปัฏฐาน 4 สัมมปธาน 4 อธิเบทา 4 อินทรีย์ 5 พละ 5 โพชฌงค์ 7 อริยมรรคมีองค์ 8 (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 23 ข้อ 19 : 251) คำว่ารัตนะในปหาราทสูตร จึงหมายถึงหลักธรรมทั้งหลาย มีนัยหมายถึง ธรรมแต่ละข้อที่มีคุณค่ามากดุจดังรัตนชาติ เช่นเดียวกับรัตนสูตร ที่เปรียบเทียบรัตนะกับธรรม คือ สิ่งที่น่าความยินดี หรือสิ่งทำให้เกิดให้เจริญความยินดี ซึ่งหมายถึงสิ่งที่กระทำให้เกิดความยำเกรง สิ่งที่มีค่ามาก สิ่งที่ไม่มียสิ่งอื่นเสมอเหมือนหรือว่าซึ่งไม่ได้เปรียบไม่ได้ สิ่งที่น่าดูได้ยาก สิ่งที่เป็นของบริโศกของสัตว์ผู้ไม่ต่ำทราม สิ่งที่ทำให้เกิดความยินดีอันมีลักษณะดังกล่าวนี้ ได้ชื่อว่ารัตนะ (สมเด็จพระญาณสังวร, 2554 : 10) ด้วยเหตุนี้ในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท จึงเชื่อว่าอัญมณีเป็นตัวแทนของสิ่งสำคัญสูงสุดของพระพุทธศาสนา คือ พระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า และพระสังฆเจ้า

คุณค่าของรัตนชาติที่ใช้ประดับในงานพุทธศิลป์

ความเชื่อเรื่องรัตนชาตินำไปสู่งานพุทธศิลป์เพื่อเป็นพุทธบูชา พัฒนาความงามด้วยจิตสำนึกทางศิลปะเข้าไปในงานพุทธศิลป์เพื่อสร้างภาพจำที่เปี่ยมด้วยความวิจิตรศรัทธา นำถวายบูชาแด่พระพุทธศาสดา ถวายบูชาแด่พุทธปัญญา (พระธรรมคำสอน) และถวายบูชา แด่พุทธอริยสงฆ์ พุทธอริยสาวก พุทธอริยสาวิกา

การสร้างงานพุทธศิลป์มีมาแล้วตั้งแต่สมัยพุทธกาล เช่น อนุสาวรีย์หินทรายสร้างเขตวันวิหารถวายเป็นวัดในพระพุทธศาสนา ซึ่งประกอบด้วยเสนาสนะอันเป็นพุทธศิลปกรรมทั้งงดงามและเป็นที่สัปปายะ คือมีความสงบเหมาะแก่การปฏิบัติธรรม ความว่า อนุสาวรีย์หินทรายได้เห็นพระอุทยานของเจ้าเชตราชกุมารซึ่งเป็นสถานที่ไม่ไกลไม่ใกล้นัก จากหมู่บ้าน มีการคมนาคมสะดวก ชาวบ้านบรรดาที่มีความประสงค์ไปมาได้ง่าย กลางวันมีคนน้อย กลางคืนเงียบ มีเสียงอีกที่ก็น้อย ปราศจากกลิ่นไอคน เป็นสถานควรแก่การประกอบธรรมในที่ลับของมนุษย์ชน สมควรเป็นที่สถิตเรือน (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539 : 87 - 89) ส่วนการสร้างพระพุทธรูปเพื่อเป็นรูปเคารพ จำลึถึงองค์สัมมาสัมพุทธเจ้าและธรรมที่พระองค์ทรงตรัสรู้และสั่งสอนเผยแผ่ ได้เริ่มขึ้นในแคว้นคันธารราชประเทศอินเดียอันเป็นแหล่งกำเนิดแห่งพระพุทธศาสนา เมื่อประมาณเกือบ 2,000

ปี ซึ่งเป็นกาลสมัยหลังจากที่พระพุทธองค์ทรงดับขันธปรินิพพานไปแล้วเป็นเวลายาวนานประมาณ 600-700 ปี (วรนนท์ ชวัลกรวิพากกร, 2544 : 11) ก่อนหน้านั้นเป็นการสร้างภาพสัญลักษณ์แทนเหตุการณ์สำคัญในพุทธประวัติตอนต่างๆ เช่น รูปพระนางสิริมหามายาทรงยืนเหนี่ยวกิ่งไม้แสดงตอนประสูติ รูปต้นโพธิ์ที่ประทับวางเปล้าอยู่ที่โคนต้นแสดงการตรัสรู้แจ้งเห็นจริงของพระพุทธเจ้า หรือรูปธรรมจักรมีกวางหมอบด้านหน้าอันหมายถึงการแสดงธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกของพระพุทธองค์ เป็นต้น ดังตัวอย่างภาพสลักที่สถูปสาญจีและที่เจดีย์สถานต่างๆ ที่สร้างขึ้นในสมัยพระเจ้าอโศกมหาราช (ศักดิ์ชัย สายสิงห์, 2554 : 26)

ส่วนในประเทศไทย การสร้างพระพุทธรูปมีมาแต่โบราณ ได้รับอิทธิพลทางศิลปะจากอินเดียและลังกา รวมทั้งจากศิลปะของประเทศเพื่อนบ้านใกล้เคียงผสมผสานกับลักษณะและความนิยมในท้องถิ่นเดิม ทั้งนี้ในสมัยรัตนโกสินทร์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ ให้มีการค้นคว้ารวบรวมพุทธประวัติและคัมภีร์ต่างๆ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดสร้างพระพุทธรูปปางต่างๆ ให้มากขึ้น ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระปรมานุชิตชิโนรสทรงศึกษาและคัดเลือกถวายได้ถึง 40 ปาง และหลังจากนั้นต่อมาก็ยังมีผู้ที่สนใจในทางศาสนาและทางช่างได้จัดสร้างพระพุทธรูปและค้นคว้าพุทธประวัติเพิ่มเติมเพื่อสร้างพระพุทธรูปแบบใหม่ๆ เพิ่มขึ้นอีกหลายต่อหลายปางดังที่ปรากฏอยู่ในปัจจุบัน อาจกล่าวได้ว่าประเทศไทยเป็นดินแดนที่มีพระพุทธรูปจำนวนมากที่สุด และเป็นชนชาติที่มีความสนใจในการศึกษารวบรวมพุทธศิลปะประเภทพระพุทธรูปมากที่สุดในโลก

สำหรับพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองของไทยที่สร้างด้วยรัตนชาติ คือ พระแก้วมรกต หรือพระพุทธรูปมหายานรัตนปฐมากร นอกจากองค์พระแก้วมรกตซึ่งแกะสลักจากรัตนชาติสีเขียวแล้ว เครื่องทรงของท่านยังได้จัดสร้างด้วยทองคำและรัตนชาติด้วยเช่นกัน แบ่งเป็น

เครื่องทรงฤดูหนาว ใช้รัตนชาติในการจัดสร้างเครื่องทรงพระพุทธรูปมหายานรัตนปฐมากรฤดูหนาว ชุดใหม่ รวมทั้งหมด 15,868 เม็ด น้ำหนัก 2,863.44 กรัม รัต น้ำหนัก 572.68 กรัม น้ำหนักลงยา 27.69 กรัม น้ำหนักทองสุทธิ 5,579.50 กรัม รวมน้ำหนักเครื่องทรงพระพุทธรูปมหายานรัตนปฐมากรฤดูหนาวชุดใหม่ 6,179.87 กรัม

ฤดูร้อนใช้รัตนชาติในการจัดสร้างเครื่องทรงพระพุทธรูปมหายานรัตนปฐมากรฤดูร้อน ชุดใหม่ รวมทั้งหมด 6,297 เม็ด น้ำหนัก 2,132.81 กรัม รัต น้ำหนัก 426.56 กรัม น้ำหนักลงยา 166.24 กรัม น้ำหนักทองสุทธิ 7,145.00 กรัม รวมน้ำหนัก 7,737.80 กรัม

ฤดูฝนใช้รัตนชาติในการจัดสร้างเครื่องทรงพระพุทธรูปมหายานรัตนปฐมากรฤดูฝน

ชุดใหม่ รวมทั้งหมด 15,388 เม็ด น้ำหนัก 694.98 กระรัต น้ำหนัก 139.00 กรัม น้ำหนักลงยา 153.54 กรัม น้ำหนักทองสุทธี 7,913.84 กรัม รวมน้ำหนัก 8,206.38 กรัม

นอกจากนี้พระพุทธรูปที่สร้างด้วยรัตนชาติ ซึ่งพบเป็นจำนวนมาก ยังพบในกรุเจดีย์ที่ อ. ฮอด จ. เชียงใหม่ ได้แก่ พระแก้วปางมารวิชัยสิบลุราคม พระแก้วสีขาวนาค้าง พระแก้วหินดำ พระหินสีเขียวมอย หรือเมื่อครั้งเจดีย์วัดศรีสุพรรณ จ.เชียงใหม่ พังทลายลงมา ก็พบพระพุทธรูปที่สร้างด้วยรัตนชาติ ได้แก่ พระพุทธรูป ที่แกะสลักจากหินควอตซ์ หรือ หินเขียวหนุมาน โดยใช้ศัพท์เฉพาะว่า “พระแก้ว” เป็นต้น รัตนชาตินี้จึงเป็นวัสดุสำคัญ มีคุณค่า และมีมูลค่า ที่ใช้ในการสร้างงานพุทธศิลป์

วิเคราะห์เหตุผลของการนำรัตนชาติมาประดับในงานพุทธศิลป์

พุทธศิลป์เป็นมรดกธรรม มรดกโลก สร้างสรรค์ขึ้นด้วยศรัทธากำลังฉันทะ และความเชื่อมั่น เป็นเหตุให้พุทธศาสนิกชนผู้เลื่อมใสศรัทธาในคำสอนของพระพุทธองค์ ได้สร้างสรรค์งานพุทธศิลป์ขึ้น ซึ่งนอกจากจะได้เผยแผ่แนวคิดที่มีต่อพระพุทธศาสนา ด้วยผลงานศิลปกรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว และยังเป็นการน้อมนำให้ผู้สร้างสรรค์ศิลปกรรมและผู้ที่ได้รับชม ได้ใกล้ชิดแนบแน่นกับวิถีแห่งพุทธศาสนายิ่งขึ้น (ภาณุวัฒน์ เนียมบาง, 2533 : บทคัดย่อ)

การสร้างสรรค์ผลงานที่ยิ่งใหญ่และทรงคุณค่านั้น จะสำเร็จได้ด้วยปัจจัยหลายประการ คือความศรัทธา ความคิดริเริ่มที่นำวัตถุธาตุอันงดงาม หายาก และมีความคงทนดังเช่นรัตนชาติต่างๆ มาสร้างสรรค์ผลงานสื่อธรรมที่จะเผยแผ่ความรู้ในธรรมอันยิ่งใหญ่ และยาวนานไม่เสื่อมสลายเพื่อให้ชนรุ่นหลังได้สนใจเรียนรู้ศึกษา และปฏิบัติเพื่อไปสู่เป้าหมายอันสูงสุดที่มนุษย์ได้เกิดมา โดยผ่านสื่องานพุทธศิลป์ทั้งงดงาม มีค่าทั้งวัตถุที่มารวมถึงศิลปะที่ดึงดูด น่าสนใจ และชัดเจนในการศึกษา รวมถึงแรงศรัทธา และความเพียรพยายาม ทั้งสละเวลา แรงกาย และทุนทรัพย์เป็นอันมาก ด้วยความมีน้ำใจปรารถนาดีต่อพุทธบริษัท ต่อประชาชน และต่อสังคมทั้งหมด สุดท้ายเพื่อถวายเป็นพุทธบูชา เพื่อส่งเสริม เผยแผ่ความรู้อันมีค่าความเข้าใจในพระพุทธศาสนา บูชาคุณพระรัตนตรัย นอกจากนี้ งานพุทธศิลป์ยังเป็นการสร้างสรรค์ทางความคิดผ่านสื่อสัญลักษณ์ของผู้ที่ศรัทธาในคำสอนของพระพุทธเจ้า การสร้างสรรค์งานรัตนชาติถ่ายทอดสู่ผลงานพุทธศิลป์เพื่อเป็นสื่อธรรมในการเผยแผ่พระธรรมคำสอน และช่วยโน้มน้าวจิตใจของพุทธศาสนิกชน

ให้เกิดความศรัทธา..เป็นแนวทางให้ได้มีโอกาสศึกษาในวิถีแห่งพระพุทธศาสนา ผู้พบเห็นผลงาน จะเกิดทั้งความรู้ และ ความรู้สึก ในด้านความรู้นั้น คือ ความรู้จริง ความจริงคือความจริงแห่งธรรมชาติ ส่วนในด้านความรู้สึก จะต้องปรับวางให้ถูก ไม่เป็นทาสของความรู้สึก แต่พึงสมควรตั้งความรู้สึกล้นไว้ในทางแห่งเหตุจำนงให้มุ่งไปในทางแห่งเมตตาและกรุณา เพื่อเกิดปัญญานำความรู้ไปใช้ในการแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ โดยเฉพาะในการสร้างสรรค์ผลงาน พุทธศิลป์ นำไปสู่สันติสุข

ดังจะเห็นได้ว่า วัดวาอารามเป็นแหล่งใหญ่ที่กำเนิด รักษาสืบทอด พัฒนาและสนับสนุนงานศิลปะ วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนและเป็นศูนย์กลางแห่งกิจกรรมทางสังคม และเป็นสมบัติส่วนรวมร่วมกันของชุมชน ศิลปะจึงอาศัยวัดเป็นที่จัดแสดงหรือปรากฏตัว งานพุทธศิลป์ถูกใช้ประกอบในพิธีกรรมต่างๆ ทางศาสนา เป็นเครื่องเสริมคุณค่าความละเมียดละไม วิจิตรบรรจงงดงาม ทั้งด้วยฝีมือและวัตถุดิบที่นำมาสรรค์สร้าง การสร้างสรรค์ขึ้นด้วยแรงบันดาลใจ เพื่อแสดงถึงศรัทธาในพระศาสนาและเป็นสื่อถ่ายทอดหลักธรรม

พระราชมุนี (ประยูร ธมฺมปุตฺโต) ได้อธิบายไว้ว่า “พระพุทธรูปสำคัญและพระสถูปเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายนั้น จะมีเทพเฝ้าหรือพิทักษ์รักษา เมื่อพระพุทธรูปเสนาสนาเจริญแพร่หลาย เทวดาจำนวนมากก็มานับถือพระพุทธรูป หรือเป็นผู้นับถือพระพุทธรูปแล้วไปเกิดเป็นเทวดา เวลาเขาสร้างปูชนียสถานและพระพุทธรูปสำคัญ เทวดาผู้ใหญ่ที่เป็นชาวพุทธก็จะไปอยู่ โดยเฉพาะในสถานที่ประดิษฐานพระพุทธรูปสำคัญ เทวดาจะชอบเป็นธรรมดา เพราะจะได้ใกล้ชิดเฝ้าพระพุทธรูปเจ้าอยู่เสมอ แล้วก็ทำหน้าที่ดูแลพิทักษ์รักษาไปด้วยด้วยพระพุทธรูปชินราชเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง เป็นที่เคารพสักการะของพระเจ้าแผ่นดินและพสกนิกรมาแต่โบราณ และด้วยพุทธลักษณะอันงดงามเป็นเอก การสร้างพระประธานในกาลต่อมา หรือการสร้างพระพุทธรูปเพื่อนำไปถวายตามวัดต่าง ๆ จึงนิยมสร้างตามพุทธลักษณะของพระพุทธรูปชินราช นอกจากนี้ พระเครื่องของครูบาอาจารย์หลาย ๆ ท่านก็นิยมสร้างเป็นรูปพระพุทธรูปชินราชเช่นกัน (พระราชมุนี (ประยูร ธมฺมปุตฺโต), 2540 : 142)

จึงกล่าวได้ว่า งานพุทธศิลป์ คือ สัญลักษณ์สื่อธรรม สื่อปรัชญา สื่อมิติลับในชีวิตและจักรวาล น้อมนำให้เกิด ศรัทธา ปัญญา สุนทรียะ และปาฏิหาริย์ เป็นมรดกธรรม มรดกไทย มรดกโลก และมรดกของมนุษยชาติ

อภิปรายผล

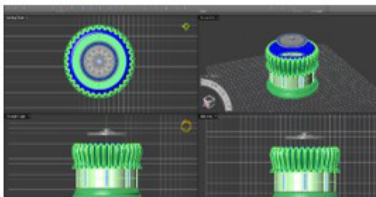
รัตนชาติที่ปรากฏในงานพุทธศิลป์ มีคุณค่าทางสัญลักษณ์และความงาม ปรากฏทางสายตาและความสำคัญทางจิตวิญญาณ โดยสอดคล้องกับแนวคิดของอริสโตเติล (Aristotle) นักปรัชญาชาวกรีกซึ่งมาร์คคูก (Mark Cook) ได้เขียนไว้ในหนังสือ Encyclopedia Britannica (Aesthetics) ที่กล่าวว่าศิลปะไม่ใช่การเลียนแบบธรรมชาติโดยตรง แต่เป็นตัวแทนหรือการแสดงออกของความจริงในธรรมชาติ (Mark Cook, 1980 : 156) การสร้างสรรค์ผลงานที่ยิ่งใหญ่และทรงคุณค่านั้น จะสำเร็จได้ด้วยปัจจัยหลายประการ คือ ความศรัทธา ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ที่จะเผยแผ่ความรู้ในธรรมอันยิ่งใหญ่ เพื่อเรียนรู้ศึกษาและปฏิบัติเพื่อไปสู่เป้าหมายอันสูงสุดที่มนุษย์ได้เกิดมา โดยผ่านสื่องานพุทธศิลป์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ เสรี เรื่องเนตร์ ในหนังสือ ศิลปะประยุกต์ กล่าวว่า หน้าที่สำคัญของศิลปินคือ ต้องเข้าใจธรรมชาติ รู้จักถ่ายทอดแรงบันดาลใจที่เกิดจากธรรมชาติให้ปรากฏเป็นรูปทรง และมีเรื่องราวที่ถูกต้องตามความเป็นจริง เท่าที่ธรรมชาติจะเอื้ออำนวย (เสรี เรื่องเนตร์, 2549 : 3)

การใช้รัตนชาติในงานพุทธศิลป์ด้วยคุณค่าในมิติต่างๆ เห็นได้ชัดว่าประเพณีการรวมรัตนชาติมีมาหลายศตวรรษ เป็นสัญลักษณ์ในด้านต่างๆ ของพระพุทธศาสนา แสดงถึงความเคารพต่อพระพุทธเจ้าและคำสอนของพระองค์ สอดคล้องกับแนวคิดต้นกำเนิดของพระพุทธศาสนา ของ ชาร์ลส์ ชิคาเรล (Charles Chicarelli) ในหนังสือ Buddhist Art: An Illustrated Introduction กล่าวว่า ต้นกำเนิดของพระพุทธศาสนาและมรดกทางศิลปะนั้น มีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด โดยพุทธศิลป์ได้พัฒนาและปรับเปลี่ยนให้สะท้อนถึงประเพณีวัฒนธรรมและศิลปะของภูมิภาคที่นับถือศาสนาพุทธ มรดกทางศิลปะของพุทธศาสนายังคงสร้างแรงบันดาลใจและมีอิทธิพลต่อศิลปินทั่วโลก และยังคงเป็นส่วนสำคัญของการปฏิบัติและความเชื่อทางพุทธศาสนา (Charles Chicarelli, 2018 : 1)

องค์ความรู้จากการวิจัย

รัตนชาติที่ใช้ในงานพุทธศิลป์มีคุณค่าทั้งเชิงสัญลักษณ์และด้านความงาม ถูกใช้เพื่อประดับวัตถุทางศาสนา เช่น รูปปั้น สลูป หรือใช้ในการประดับวัด คุณค่าของรัตนชาติในพุทธศิลป์แตกต่างกันไปตามวัฒนธรรมและประเพณีของแต่ละภูมิภาค ตัวอย่างเช่น เพชรอาจเป็นสัญลักษณ์ของปัญญาและความบริสุทธิ์ ในขณะที่ทับทิมอาจแสดงถึงความเมตตาและอำนาจ การรวมหินเหล่านี้ไว้ในงานศิลปะช่วยสื่อสารคุณสมบัติเหล่านี้ทางสายตาและให้ความหมายทางจิตวิญญาณแก่ผู้ที่พบเห็น ซึ่งคำว่า รัตนะ ในรัตนชาติ

ถูกนำมาใช้เปรียบเทียบกับสิ่งสูงสุดในทางพระพุทธศาสนา คือ พระรัตนตรัย ประกอบด้วยพุทธรัตนะ คือ พระพุทธเจ้า ธรรมรัตนะ คือ พระธรรม และสังฆรัตนะ คือ พระสงฆ์ ทั้งนี้พบคำว่ารัตนใช้เปรียบเทียบอยู่ในพระสูตร ๒ พระสูตร ได้แก่ ปหาราหสูตร กับรัตนสูตร ที่เปรียบเทียบรัตนกับธรรม โดยการทำงานพุทธศิลป์ ใช้เทคโนโลยีในการออกแบบ เช่น ใช้โปรแกรม 3 มิติในการขึ้นรูป ได้กำหนดขนาด และรูปร่างเพื่อนำไปประยุกต์กับเครื่องพิมพ์ 3 มิติ ทำให้ได้ขนาดจำลองจากของจริง ช่วยลดความผิดพลาดในการออกแบบและการผลิตชิ้นงานพุทธศิลป์

ภาพออกแบบโปรแกรม 3 มิติ

ภาพชิ้นงานสำเร็จจากการออกแบบ 3 มิติ

องค์ความรู้ที่ได้รับการทำงานพุทธศิลป์โดยใช้เทคโนโลยี 3 มิติ

สรุป

จากการวิเคราะห์เหตุผลและคุณค่าที่เกี่ยวข้องกับการใช้รัตนชาติในพุทธศิลป์ เห็นได้ชัดว่าประเพณีการนำมาใช้และปฏิบัติสืบทอดกันมานานหลายศตวรรษ ความงาม สัญลักษณ์ ความหายาก และความคงทนของรัตนชาติมีส่วนทำให้งานศิลปะมีความงามและความน่าดึงดูดใจ เป็นสัญลักษณ์ในด้านต่าง ๆ ของพระพุทธศาสนาและแสดงถึงความเคารพต่อพระพุทธเจ้าและคำสอนของพระองค์ การปรากฏตัวของพวกเขาในพุทธศิลป์ส่งเสริมความรู้สึกสงบ เยือกเย็น และน่าเกรงขาม ทำหน้าที่เป็นเครื่องเตือนใจถึงความสำคัญของการเติบโตทางจิตวิญญาณและการดำเนินชีวิตอย่างมีจริยธรรม ตัวอย่างที่โดดเด่น ได้แก่ เพชรเป็นสัญลักษณ์ของปัญญา ดอกบัวแทนความรู้แจ้ง และมรกตแสดงถึงความศรัทธากล้าหาญ การใช้รัตนชาติช่วยเพิ่มสำคัญของงานศิลปะและอำนวยความสะดวกในการเชื่อมต่อกับเส้นทางแห่งจิตวิญญาณ งานวิจัยนี้เน้นความสำคัญของอัญมณีในพุทธศิลป์ ให้ความกระจ่างเกี่ยวกับคุณค่าทางสัญลักษณ์และความงามของอัญมณี และความสามารถในการทำให้เกิดประสบการณ์ทางจิตวิญญาณและการไตร่ตรอง การศึกษา

เพิ่มเติมในพื้นที่นี้สามารถให้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความสัมพันธ์ที่ซับซ้อนระหว่างพุทธศาสนา รัตนชาติและการแสดงออกทางศิลปะให้ความเข้าใจที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเกี่ยวกับประวัติศาสตร์และการปฏิบัติของพระพุทธศาสนา ในเส้นทางจิตวิญญาณไปสู่ความหลุดพ้นจากความทุกข์

บรรณานุกรม

- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ศักดิ์ชัย สายสิงห์. (2554). **พระพุทธรูปสำคัญและพุทธศิลป์ในดินแดนไทย**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- ศักดิ์ดา ศิริพันธุ์. (2548). **เพชร**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์บริษัท ด้านสุทธาการพิมพ์ จำกัด.
- วรรณันท์ ชัชวาลทิพากร. (2544). **พระพุทธรูป คู่บ้านคู่เมือง**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ทิพากร
- ภานุวัฒน์ เนียมบาง. (2553). ศึกษาเรื่องการศึกษาศิลปะในงานพุทธศิลป์ต่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนากรณีศึกษา วัดร่องขุน ต.ป่าอ้อดอนชัย อ.เมือง จ.เชียงราย. **สารนิพนธ์ศาสนศึกษามหาบัณฑิต**. วิทยาลัยศาสนศึกษา มหาวิทยาลัยมหิดล.
- พระราชมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). (2540). **พุทธธรรม: หนทางสู่ผู้ไม่ตาย**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- สมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก. (2554). **เจ็ดตำนานพุทธมนต์ และสิบสองตำนานพุทธมนต์**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- วรรณันท์ ชัชวาลทิพากร. (2544). **พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมือง**. กรุงเทพมหานคร: ทิพากร.
- เสรี เรื่องเนตร์. (2554). **ศิลปะประยุกต์**. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้ง เฮ้าส์.
- Pierre Bariand and Jean-Paul. (1991). **The Larousse Encyclopedia Of Precious Gems**. New York: Van Nostrand Reinhold
- George Harlow. (1997). **The nature of diamonds**. United Kingdom: Cambridge University Press.
- Mark Cook. (1980). (Aesthetics). **Encyclopedia Britannica**. 15th edition. United Kingdom: Encyclopaedia Britannica Ltd.
- Charles Chicarelli. (2018). **Buddhist Art: An Illustrated Introduction**. United Kingdom, London: Thames & Hudson.